

A konzervatív a jövőbe tekint

A konzervatizmus az egyetlen olyan filozófia, amely a tényleges emberi természetből indul ki, nem pedig utópiákat épít – állítja Nyíri Kristóf Széchenyi-díjas oktatásfilozófus, aki szerint a hatékony oktatási reformok mindig is konzervatív személyiségekhez kötődtek.

– Ön tekintélyes, konzervatív egyetemi professzor. Ehhez képest napi munkaeszköze az internet, a mobiltelefon, kávéházi törzshelyét egy plázában tartja. Ezt az interjút is az interneten készítjük, Skype-on. Összeférnek ezek a dolgok?

– Gondolatokkal dolgozom, és nyilván a leghatékonyabb munkaeszközökre van szükségem. A mobiltelefon, az internet, és jelesül a Skype: ilyen eszközök. A pláza pedig levegős, és segíti a mobilitást – könnyen találni parkolóhelyet. Kicsit mélyebbre ásva: a filozófia mindig is

foglalkozott az emberi kommunikáció alapkérdéseivel – vagyis a kommunikációs eszközök mindenkori természete mindenkori filozófiai téma.

– Egy konzervatív gondolkodótól mégis azt várná az ember, hogy konzervatív eszközökkel él, töltőtollal ír merített papírra. Vagy nem ez a konzervativizmus?

– Semmiképpen nem ez. Noha, zárójelben szólva a papíralapú szöveg és a digitális szöveg kölcsönös viszonya izgalmas filozófiai és kivált neveléstudományi téma, és a konzervatív neveléstudós – mint a jó-

zan ész képviselője – tisztában van a könyvek értékével, maga a konzervatizmus, felfogásom szerint, alapvetően a jövőre irányul. A jövőben pedig a digitális közeg nyilván főszerepet játszik.

– Egyébként van töltőtolla?

– Töltőtollam nincs, de vannak fantasztikus filctollaim, a radírral ellátott ceruza pedig kedvenc eszközöm. De hadd előlegezzem következő kérdését: szoktam-e kézzel írni? A válasz: amint valami nehezebb gondolatot próbálok megfogalmazni, nyomban papírt és ceruzát raga-

Fotó: Somfai Sándor

NYÍRI KRISTÓF az oktatásfilozófia professzora a Budapesti Műszaki Egyetem Műszaki Pedagógia tanszékén. ■ **1968-ban** végzett az ELTE matematika-filozófia szakán. ■ **A Magyar Tudományos Akadémia** rendes tagja, 1995 és 2005 között az MTA Filozófiai Kutatóintézetének igazgatója. ■ **A 2006–2007-es** őszi-téli szemeszterben a lipcsei egyetem Leibniz-professzora. ■ **2009-ben** Széchenyi-díjjal tüntették ki.

►► „A közgazdászok és politikai bölcselek nézetei – akár igazuk van, akár tévednek – sokkal nagyobb hatásúak, mint rendszerint hisszük; valójában mindennél jobban hatnak világunk sorsára. Azok a »gyakorlati emberek«, akik menteseknek vélik magukat minden szellemi befolyás hatásától, rendszerint valamelyik rég elhunyt közgazdász rabszolgái. Magas állásokat betöltő örültek, akik hangokat hallanak a levegőben, hajdani könyvmolyoktól

kölcsönözték rögeszméik magvát. Meggyőződéseim, hogy rendkívül eltúlozzák a hagyományos érdekek erejét az eszmék fokozatosan érvényesülő hatalmával szemben. Az eszmék nem azonnal, de bizonyos idő múltával utat törnek...”

**John Maynard Keynes:
A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete**

►► „Ha azt hirdetik, hogy korunkból hiányzik a szintézis, vagy a

kultúra, vagy a vallásosság, vagy a közösség, akkor ez alig több, mint a »régiszipó« dicsérete, hiszen senki sem tudná megmondani, hogyan fessen ma a kultúra vagy a vallás, vagy a közösség, ha a laboratóriumokat és repülőgépeket és a társadalom mamuttestét valóban fel akarjuk venni a szintézisbe, és nem pusztán meghaladottként előfeltételezzük.”

**Robert Musil:
A tehetetlen Európa**

dok. Az ember számára a saját kézírása otthonos kognitív környezetet teremt.

– *Virtuális beszélgetésünk apropóját az adja, hogy megjelent Kép és idő című tanulmánykötete. Ön a képi kommunikáció elismert kutatója, munkásságának egyre nagyobb bányada ezt járja körül. A legtöbben éppen a „képregény-kultúrától” féltik a jövőt. Ön nem félti tőle?*

– Ez a kis könyv – inkább monográfiának nevezném, mint tanulmánykötetnek, hiszen az egyes fejezetek előre eltervezett rendben íródtak – számomra igen fontos állomás filozófiai utamon. Egyfajta új időfilozófián dolgozom, időfilozófián képfilozófián alapon. Érvélemben a kép alapvető kapocs a valóság és gondolkodásunk között. A képregény – hogy kérdésére feleljek – kiválóan mutatja, hogy bizonyos képi konvenciók magától értetődöek, szemben a nyelvi konvenciókkal. Nem, nem félttem a jövőt a képregénykultúrától. Amúgy könyvemben kifejezetten kitérek képiség és konzervativizmus viszonyára, és azt állítom, hogy a mai konzervatív – a posztmodern konzervatív – nem nélkülözheti a képek, kivált a mozgóképek erejét.

– *Az imént úgy fogalmazott, hogy a konzervativizmus alapvetően a jövőre irányul. Ez megint csak szokatlan megközelítés. Az emberek többsége úgy gondolja, hogy a konzervativizmus a múlt átemelése a jelenbe. Rosszul tudják?*

– Konzervativizmus-felfogásom lényege – tudatosan törekszem arra, hogy a feleslegesen túlképzett „konzervativizmus” szó helyére az egyszerűbb alakot helyezzem –, hogy a konzervatív a jövő nemzedékek életét őrzi. Vagyis a jövőbe tekint, mindig is a jövőbe tekintett. Azonban – és ez egészen alapvető –, nem ugyanazt jelenti a jövőbe tekintés mozdulatlan vagy csak nagyon lassan változó társadalmi viszonyok között – ilyen viszonyok uralkodtak

az emberiség előtörténetében és története nagyobb részében –, vagy a modern polgári kor viszonyai között, vagy pedig ma, a posztmodern korban. Röviden: mozdulatlan társadalmi viszonyok között a konzervatív szükségképpen arra törekszik, hogy gyermekei úgy nőjenek fel, ahogyan az ő szülei felnőttek. A modern polgári konzervatív ember változó világban találta magát, amelyet sokszor hamis eszmék mozgatnak, feladata ekkor a hamis eszmék elleni fellépés, a megfontolt, lassú haladás szorgalmazása. Végül a mai, a posztmodern konzervatív olyan jelenben él, amelynek nincs és nem lehet jövőképe – a világ bizonytalansága túlon túl is nyilvánvaló, a baloldali és liberális utópiák immár nem hathatnak –, azaz a jövő építése, kiharcolása a feladata. Hadd mondjam el, hogy konzervativizmus-képemet az elmúlt bő 35 év során mindig is befolyásolta a regényíró Robert Musil megjegyzése: „konzervatívok csak akkor lehetünk, ha teremtőek vagyunk”.

– *Ez úgy hangzik, mint egy progresszív program. A progressziót azonban a politikai baloldal szereti kizárólag önmagának tulajdonítani. A konzervatív és progresszív nem ellentétei egymásnak?*

– A baloldali ideológia alapvető dimenziója, és ez a dimenzió a középkor eretnekmozgalmai óta folyamatosan él, az egalitarianizmus: az emberek közötti egyenlőség kimondása és kiharcolása. Az emberek természetesen nem egyenlőek, ha helyénvaló is a gondolat, hogy lehetőség szerint jussanak egyenlő esélyekhez. A baloldali ideológia alap gondolata azonban nem az esélyegyenlőség, hanem az egyenlősítés. Ez a gondolat óhatatlanul és mindenkor katasztrófába vitte és viszi a társadalmat. Az a progresszió, amit a baloldal megvalósítani képes, a katasztrófa felé haladás progressziója. Ehhez képest a konzervatív a fenntartható jövő irányában

kíván haladni. Ma igazi progresszió csak a konzervatív gondolkodástól várható, és itt tudatosan használom a gondolkodás szót. Ha szabad még világosabban fogalmaznom: ma igazi progresszió csak a konzervatív értelmiségtől várható. Könyvem üzeneten túli üzenete: a konzervatív értelmiség merje önmagát vállalni, merjen új konzervatív elméletet építeni, merjen értelmiség lenni, azaz ne keresse a politika kegyeit, hanem mutasson önállóan irányt. Tisztában kell lennünk az eszmék hatalmával: nem annyira a lét határozza meg a tudatot, mint sokkal inkább a tudat a léte: a modern történelem nagy átalakulásait mindig is a szellem teljesítményei vezették be: reformáció, újkori tudomány, felvilágosodás, ipari forradalom, kommunizmus, fasizmus... Az eszmék hatalmát illetően nagyon igaz szavakat írt a közgazdász John Maynard Keynes.

– *Közismert az anekdota az egyszeri diákról, aki a Bánk Bán cselekménye kapcsán iskolai dolgozatában így írt: a hadjáratból hazaérkezve II. Endre országát és feleségét fenekestől felfordulva találta. Országunkat, sőt világunkat mi is fenekestől felfordulva látjuk. A konzervativizmus segíthet visszaállítani a rendet?*

– A konzervativizmus az egyetlen olyan filozófia, amely a tényleges emberi természetből indul ki, nem pedig utópiákat épít. Azaz igen. A konzervativizmus segíthet visszaállítani a rendet, de persze nyilván nem azzal, hogy mintegy előáll a rendcsinálás tervével; hanem azzal, hogy megteremti a rendezettebb jövő előfeltételeit. Első helyen az oktatást említem: ha nem csalogdom, Magyarországon a hatékony oktatási reformok mindig is konzervatív személyiségekhez kötődtek, mint Eötvös, Klebelsberg... Az ismeretlen jövőt építeni: ehhez a tudás és tudomány teljes vértettségére kell.

Bencsik Gábor